

Kirjallisuutta

min koneet tuottavat luetteloita ja järjestävät hakemistoja. Muita nimistötutkijoita olisi ilahduttanut luettelo käsittelyistä lisänimistä, niiden esiintymisvuosista ja -paikkakunnista.

Erilaisista virheiden mahdollisuuksista huolimatta lopputaulukoiden lukuihin on kai syytä suurin piirtein luottaa. Niistä näkyy, että naisilla on ollut alkuun vähemmän lisänimiä kuin miehillä (siis lähteissä; toki naisiakin on pitänyt jotenkin käytännössä nimittää, eihän pelkkä etunimi ole voinut aina riittää). Alatornion maaseudulla ja Haaparannan kaupungissa ovat nimistöt kehittyneet aivan eri tavalla. Alatorniolla on suomalaisia lisänimiä ollut eniten, Haaparannassa sen sijaan ruotsalaisia tai muita ei-suomalaisia. Tosin sielläkin suomalaisten nimien osuus lisääntyi koko ajan, minkä Sandström on päätellyt johtuneen suomalaisnaisten ja alempien sosiaali-ryhmien tulomuutosta. Mitään ruotsalaistamistendenssiä ei ole havaittavissa ennen 1890-lukua.

Merkittävältä tulokselta tuntuu, että vuosien 1865 ja 1886 välillä syrjäytyi tapa merkitä patronymeja. Tutkitulla alueella lähestyttiin siis noilla vuosikymmenillä nykyistä etunimen ja sukunimen systeemiä.

PIRJO MIKKONEN

Pakinoita suomen kielestä

Sanalla sanoen. Pakinoita suomen kielestä. Toim. MAIJA LÄNSIMÄKI. WSOY, Jyväskylä 1986. 322 + 33 s.

Maija Länsimäki on toimittanut pakina-kokoelman »Sanalla sanoen», joka sisältää sanoihin liittyviä kirjoituksia parinkymmenen vuoden ajalta: vanhin on vuodelta 1963, tuoreimmat vuodelta 1986. Kokoelma on laajahko; 322 tekstisivun lisänä on 32 sivun sanahakemisto. Useimmat kirjoituksista ovat aiemmin

julkaistuja. Joitakin tekstejä kirjoittajat ovat muokanneet uudelleen tätä kokoelmaa varten.

Kokoelman kirjoittajat ovat Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta. Pakinoita on seuraavilta tekijöiltä: Raimo Jussila (2), Esko Koivusalo (10), Taru Kolehmainen (2), Maija Länsimäki (10), Jaakko Sivula (13), Helena Suni (2), Ulla Takala (2), Tuomo Tuomi (5), Matti Vilppula (3). Valtaosa kirjoituksista on peräisin suurelle yleisölle tarkoitetuista esityksistä. Mukana on runsaasti Yleisradion Kielikorva-ohjelman pakinoita ja lehtikirjoituksia mm. Helsingin Sanomista, Pellervosta, Suomen Kuvalehdestä. Kolme tekstiä on peräisin kielitieteellisistä julkaisuista, mutta niitäkin on lyhennetty ja muokattu uudelleen.

Kirjoitukset on ryhmitelty aihepiirin tai teeman mukaan yhdeksään jaksoon. Ensimmäisessä »Sanoja syntyy, sanoja kuolee» on TUOMO TUOMEN selvitystä uudissanojen syntytaivoista ja JAAKKO SIVULAN kirjoitus murren sanaston väistymisestä ja osittaisesta säilymisestä sananparsissa, fraaseissa ja kuvailmauksissa. MATTI VILPPULA esittelee sanojen katoamisen syitä. Suurta yleisöäkin kiinnostavaa luettavaa ovat laajan jaksoson kaikki pakinat.

Toisessa jaksossa »Sama asia, eri nimi» esitellään synonyymiikkaa. Tuomo Tuomi selvittää *tulen* ja *valkean* työnjakoa. MAIJA LÄNSIMÄKI esittelee kirjoituksissaan monipuolisesti reumatismien, navetan ja maidon kansanomaisia nimityksiä. Hauska on selvitys suomen ja viron samannäköisistä sanoista, joilla on eri merkitys. ESKO KOIVUSALO ehdottaa kirjoituksessaan englannin *brunch*-sanan vastineeksi *murkinaa*, ja toisessa pakinnassa saa taustaa *laistaa*-verbi. HELENA SUNIN esitys koskee koiran nimityksiä. ULLA TAKALAN laaja erityyppisten lummien murrenimitysten selvitys on kiintoisaa tietoa, samoin RAIMO JUSSILAN esitys mustalaisten nimityksistä. Nimitysjakson päätteenä on Jaakko Sivulan monipuolinen selvitys kalojen murrenimityksistä. Synonyymiikkajakson vii-

meisissä kirjoituksissa Sivula luo kuvaa muodin ja asenteiden vaikutuksesta synonyymeihin ja esittelee affektisia koon ilmaisukeinoja. Jakso on yleisesti kiinnostava, ja hauskaa esimerkistöä on pitkin matkaa.

Polysemian kysymyksiin perehdyttää jakso »Eri asia, sama nimi». Maija Länsimäki kirjoittaa *tuima*-sanana, Tuomo Tuomi *neva* ja *letto* -sanojen merkityksistä. Jaakko Sivula selvittää kirjoituksessaan arvoituksellista *joro*-pesyettä, ja Esko Koivusalo etsii osan viimeisessä kirjoituksessa vastausta kysymykseen, mitä mieltä on »äimän käessä».

Neljäs osa »Oman alan omat sanat» käsittelee eri alojen erikoissanastoa. Maija Länsimäki kirjoittaa lääketieteen slangista, TARU KOLEHMAINEN talouselämän kielikuvista ja uskonnollisista kielikuvista yleiskielessä. Matti Vilppulan kirjoituksessa on tietoa kirkollisen sanaston maallistuneesta käytöstä. Jakson päättävät Esko Koivusalon selvitys *körttiläisestä* ja *kerettiläisestä* ja Helena Sunin kirjoitus *kirsusta*.

Jaksossa »Länsi-Suomen sanoja» Tuomo Tuomi tekee selkoa läntisestä *tykö*-sanasta. Esko Koivusalon lyhyet pakinat käsittelevät länsimurteisia sanoja *tyrniä*, *tirsmu*, *liirinki*, *kissahtaa*, *mak-sia*, *sillinen*.

»Omaa ja vierasta» -jakso sisältää kiintoisia kirjoituksia fennismeistä. Jaakko Sivula selvittää eräitä paikallissijafennismejä ja vaillinaisesti taipuvia murre-sanoja. Ulla Takala esittelee pakinassaan hauskaasti suomen murteiden nuoria lainasanoja.

Jakso »Kartasta ja kalenterista» sisältää varmasti maallikkoakin kiinnostavaa tekstiä. Jaakko Sivula esittelee kansanomaisia ilmansuuntia ja niiden nimityksiä, Maija Länsimäki taas joulun ja pääsiäisen sanoja.

Osassa »Kielellä lähestytään, kielellä loitotaan» on sosiolingvististä otetta. Matti Vilppula kirjoittaa kansanomaisista puhuttelutavoista, Maija Länsimäki tervehdyksistä ja Jaakko Sivula siitä,

mikä murteissa ärsyttää. Koko jakso on jokamiehellekin kiintoisaa asiaa.

Viimeinen jakso »Sukupuoli erottaa ja yhdistää» on melko laaja. Maija Länsimäki selvittää kirjoituksessaan sitä, miten sukupuolta käytetään nimeämisperusteena. Jaksossa on myös sukupuoli-sanastoa: Jaakko Sivulan kirjoituksissa murteiden kiimasanastoa ja kissojen kiimasanastoa, peniksen nimityksiä, Maija Länsimäen kirjoituksessa vulvan ja Raimo Jussilan kirjoituksessa yhdynnän nimityksiä.

Pakinakokoelma on tarkoitettu suurel-le yleisölle. Epäilemättä se sopii kenelle tahansa sanojen merkityksestä, alkupe-rästä tms. kiinnostuneelle. Populaaritietoa tarvitaan. Kokoelma on enimmältään laadittu tavalliselle lukijallekin sopivaan kepeään tyyliin. Erityisen ansiokkaita ovat hauskat esimerkit ja otsikot. Kielestä voi kirjoittaa hauskaasti. Vaikka kokoelma on sopiva maallikoille, se sisältää myös alan ammattilaiselle uutta tietoa helpossa muodossa. Osa teksteistä on tehtykin alun perin radioon.

Aihepiiri on moninainen. Muutamia lyhimpiä artikkeleita olisi kenties voinut karsia; näin tekstin yleisilme olisi tullut yhtenäisempi. Hakemisto sen sijaan lisää käyttökelpoisuutta. Kaikkiaan sopivaa luettavaa maallikoille ja miksei alan ammattilaisillekin.

SEIJA AALTO

Ajan tasalla

BERNARD COMRIE, *Tense*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge University Press 1985.

Bernard Comrien *Tense* on hänen omien sanojensa mukaan »johdatus tempuksen luonteeseen kielessä» (s. vii). Comrie pohtii tempuksen asemaa kieliopin kategoriana sekä esittelee aikamuotojen sys-